

A BAROKK ZENE HISTORIKUS ELŐADÁSA

Meszlényi László előadásának vázlatja

A 20. század a nagy kiábrándulások korszaka. Eljutottunk – többek között - annak a felismeréséhez, hogy a művészetek útja nem folyamatos fejlődés reprezentációja, hanem csupán változások sora, ahol a felhasznált anyag és technika segítségével a művész több-kevesebb tökélytel fejezi ki az éppen aktuális mondanivalót. Ennek kapcsán lelohadt a lelkesedés, mely abból származott, hogy ma minden bizonnyal különb műalkotások születnek, mint tegnap és tegnapelőtt. Végülis kialakult egy olyan magatartás, amely eleve gyanúsnak tart minden kortárs-művészeti törekvést. Ha e magatartás gyökereit vizsgáljuk, úgy feltalálhatjuk benne a manipulálástól való félelmen kívül a csalódottságnak, a tükkörtől való borzadásnak, a zavaros jövőképek, a kiábrándultságnak és sok más negatív elemnek a jeleit. Mivel művészet nélkül a 20., 21. század embere sem kíván élni, a koncertzene területén kialakult egy olyan törekvés, mely leltárba veszi, leporolja, megvallatja az elmúlt korok zenéjét, nagyságrendekkel kibővíti a repertoárt, és megkísérli felújítani az idők folyamán feledésbe merült előadási gyakorlatokat. Ez a zenei historizmus, mely karöltve jár más művészetek hasonló igyekezetével, melyek révén az eredetit kívánják felmutatni, hogy az a lehető legtöbbet tudjon vallani a saját koráról, a létrehozó művészről és az őt körülvevő társadalomról.

A barokk zene első nagy felfedezője a romantikus muzsikos volt, akit megérintett ennek a zenének néhány olyan eleme, amely az ő világába is konvertálható volt, és hosszú hallgatás után szóra bírta olyan partitúrákat, mint pl. a Máté passió. Ezek az előadások azonban csak jóindulatú torzképek voltak, mert a példának felhozott Máté passió csak hatalmas húzásokkal, hangszerelési retusokkal, tételcserékkel szólalhatott meg a felfedező, Mendelssohn keze alatt. Siessünk megjegyezni, hogy Mendelssohn tette korszakos zenetörténeti cselekedet volt, s arról, hogy a kor embere csupán önmagát akarta hallani a Bach zenében, természetesen nem ő tehetett.

A 20. századra tehát egy, az előző század ízléséhez szabott barokk kép hagyományozódott, mely hamar felkellette néhány kíváncsi muzsikos figyelmét, és rövidesen megindultak a historizáló kutatások. A második világháború után néhány évvel már együttesek alakultak a korhű barokk muzsika megszólaltatására, és színre lépett az az újfajta muzsikus-személyiség, aki az interpretációval párhuzamosan vállalja a muzikológiai kutatások terhet is.

Miként várható volt: temérdek támadás érte őket. A leggyakoribb vád az volt, hogy törekvésük mögött az áll, hogy a hatalmas becsvágyhoz nem párosul kiemelkedő zenei tehetség, valamint az, hogy a historizmus nem más, mint a lemezgyárak blöffje annak érdekében, hogy minél több új vásárlót sikerüljön meghódítaniuk. Az elmúlt, idestova félszázadnyi idő azonban hatalmas ismeretanyaggal, kiváló személyiségekkel, nagyszerű előadásokkal, és újra felfedezett művek regimentjével ajándékozta meg a zeneéleletet, és ma már nincs olyan lelkiismeretes muzsikos, aki legalább valamilyen szinten ne tanulmányozná a historizmus által feltárt eredményeket. Az igényes előadók mindig azt vallották, hogy a lehető legnagyobb mértékben igyekeznek azonosulni a szerzővel, annak szándé-

kaival, az előadni óhajtott mű valamennyi vonatkozásával. Ez a tisztas igyekezet ma könnyebben eredményre jut, mint bármikor, hiszen hála a szorgos kutatóknak, ma többet tudunk az elmúlt korok zenélési gyakorlatáról, mint bármikor eddigelé.

Természetes, hogy ebben az összefüggésben felmerül a hagyományok tiszteletének a kérdése is, mivel minden kultúra szükségképpen az elődök alkotta alapokon nyugszik. Mindehhez a historikus szemlélet csak annyit tesz hozzá, hogy a tradíciók tisztelete ép-penséggel nem ment fel senkit az alól, hogy igazságtartalmukat ne vizsgáljuk meg a lehető legalaposabban.

Nem elhanyagolható tény az sem, hogy a zenei interpretáció a zeneéletnek éppolyan történelmileg változó része, mint a zenei stílusoknak, a zenealkotás mesterségbeli elemeinek, az alkotót körülvevő társadalom igényrendszerének, elvárásainak, és sok más összetevőnek folyamatos, meg nem nyugvó mozgása. Az interpretációtörténetnek ma az egyik fontos – ha nem a legfontosabb – mozzanata éppen az, hogy a historizmus egészen a kortárs művek megszólaltatásáig rendkívüli hatással van mindenféle énekes, vagy hangszeres zenei tevékenységre. Ugyanakkor az is igaz, hogy az interpretáció történetiségének következtében ez az irányzat is el fog múlni (nyilván nem következmények nélkül), és átadja a helyét egy újnak, amelynek mibenlétét ma – természetesen – még csak nem is sejtjük.

A következőkben tekintsünk át néhány olyan elemet, amelyek tárgyunkra nézve döntő jelentőséggel bírnak.

Melyek azok a dokumentumok, amelyek a legtöbbet mondanak a régi zenéket kutató muzsikuskak?

A korabeli leírások, beszámolók, pl. Burney, de Brosses. A hangszeriskolák, közülük is elsősorban Quantz és L. Mozart munkái. A képzőművészeti ábrázolások, pl.: Vermeer képei. A korabeli hangszerek (ezek lehetnek eredetek, vagy másolatok). Az eredeti kéziratok. A díszítési útmutatók, a díszítéseknek a kortársaktól származó lejegyzései. A tempók szívdobogásra vonatkoztatott lerögzítései, pl. Quantznál. A kortársak, elődök által táncolt táncfajták megismerése, elemzése. És talán legfőképpen a barokk operák tanulmányozása. Mert az opera sok-sok előzmény után – de mégis mindenestől – a barokk kor találmánya. Benne valósul meg a barokk ember sokféle hajlandósága: az ékesszólás szeretete, a teatralitás kultusza, a belcanto és az énekes bravúr csodálata, a színpadi gépezetek értékelése, a kontrasztok szeretete, a választékos viselkedés és a kifejező gesztika bámulata, a monódia, a concertálás elvének felhasználása, a zenekari színek felragyogtatása.

És még mi az, ami a kutatásnak rendkívül fontos eleme? A korabeli valóság minél alaposabb vizsgálata és átélése, a történelmi eseményeknek, a tudomány eredményeinek, a hitéletnek, az írók, drámaírók, filozófusok munkásságának tanulmányozása.

Természetesen van néhány letagadhatatlan tény, amely arra inti a historikust, hogy törekvéseinek eredményeképpen ne várjon megfellebbezhetetlen eredményt. Mint a legtöbb emberi tevékenység, a korhú zenélésre irányuló szándék is csupán kompromisszumos eredményekre számíthat. Ennek okai közül kívánok néhányat megemlíteni.

Nincs hangzó emlékünk, megváltozott a befogadó közönség, megváltoztak a régi hangszerek és újak keletkeztek, gyakran nem azokon a hangszereken játsszuk a műveket, amelyekre fródtak, más a zene társadalmi szerepe, más az élet tempója, zenei személyiség-

günkbe beépültek az azóta felvirágzott stfluskorszakok és végül: minden igazi interpretátor önálló személyiség.

Mindazonáltal a historizmus tanulmányozása rendkívüli haszonnal jár, és nemcsak a barokk interpretációban segít jobban eligazodni, hanem késztetést jelent más stfluskorszakokban való behatóbb elmélyülésre is, mivel a nagyobb jártasság lelkesítő szabadságot, bátrabb mozgáskultúrát hoz magával.

A historizmussal kapcsolatban négyféle álláspont létezik:

- a) nem érdekel, nem foglalkozom vele. Ne minősítsük.
- b) tanulmányoztam, de elvetem. Talán nem helyes, de tiszteletreméltó álláspont.
- c) tanulmányozom és felhasználom az eredményeit. Bölcs (legalábbis szerintem).
- d) specialista vagyok, vagy az kívánok lenni. Szép, de meg tudsz-e élni belőle?

Végezetül a tengernyi sok forrásból idézzünk egyet. Francesco Geminiani (1680-1762) mondotta:

„Minden jó zene egy szép beszélgetés mása”